

ANKARA'DA İLK AZERBAYCAN TEMSİLCİSİ İBRAHİM MUHARREM OĞLU ABİLOV

Azerbaycan Temsilcisi İbrahim Abilov'un Ankara'ya gelişi

Ankara Hükümeti, kurulduktan kısa bir süre sonra, Bakü'de bir diplomatik temsilcilik açmış ve Memduh Şevket Bey'i (Esental) Ağustos 1920'de Bakü'ye Mümessil olarak atanmıştı.

Sovyet Azerbaycan Hükümeti'nin da aynı tarihlerde Ankara'da bir temsilcilik açması uygun düşer ve şık olurdu. Fakat Azerbaycan Hükümeti bir yıl beklemiş ve ancak, Sakarya Savaşı sırasında, Ankara'ya İbrahim Abilov (1882-1923) adında resmi bir temsilci atanmıştır¹.

Abilov, 1903 yılında Petrovsk limanında, daha sonra da Bakü'de işçi olarak çalışırken, devrimci harekete katılmış. Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Menşevik gurubunun üyesi olmuş. Bakü'de işçileri örgütlemekle sivrilmiş. 1918'de Azerbaycan parlamentosuna seçilmiş, Müsavat iktidarını eleştiren konuşmalar yapmış. 1920'de Menşeviklerin Bakü'deki ya-

yın organı İskra gazetesinin redaktörü olmuş. Daha sonra Menşevik fraksiyondan ayrılarak Bolşeviklere katılmış. Azerbaycan'da Sovyet Sosyalist rejimi kurulunca, İçişleri Halk Komiseri yardımcısı olmuş, 1921 yılı Eylül başında Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti diplomatik temsilcisi olarak Türkiye'ye atanmıştır.

İbrahim Abilov'un eski bir parti teşkilâtçısı olduğu, bir ara İran içinde de teşkilâtlanma çalışmaları yaptığı anlaşılıyor. Belki bu nedenle, bir İngiliz istihbarat raporu, Abilov'un Türkiye'de komünist hücreleri örgütlemek ve doğu Anadolu'da bir ayaklanma çıkarmakla görevli olduğunu ileri sürmüştür.²

Abilov'un, Türkiye Dışişleri Bakanlığı arşivinde muhafaza edilen ve üzerinde tarih bulunmayan güven mektubunun Türkçesi şudur:

*Azerbaycan Mümessili
İbrahim Abilov'a Verilen
İTİMADNAME
Azerbaycan Halk Komiserleri Şurası*

İşbu varaka ile Muhtar Mümessil İBRAHİM ABİLOV'un Türkiye Âli Meclisi ile her iki memleket menfaati için sıkı ve dostane alâka ve merbutiyeti siyasi, ticari ve iktisadiyede bulunması hakkında kendisine ihtiyarı tamme verilmesini tasdik ediyor. Azerbaycan Halk Komiserleri Şurası, Abilov'un üzerine bırakılmış vezâifin ifası yolunda, Türkiye Âli Meclisi tarafından lütfen lazımı yardım ve muavenet göreceğine kanaati tamme ile inanıyor.

*Azerbaycan Merkezi İcra Komitesi Sadrı
(İmza ve Mühür)
Azerbaycan Halk Komiserleri Şurası
Sadrı
(İmza) N. Neriman Nerimanov
Umuru Hariciye Halk Komiseri
(İmza) D. Hüseyinov (Mühür)³*

Belgenin Fransızca metni şöyle Türkçeleştiriyoruz:

*YETKİ BELGESİ
Azerbaycan Halk Komiserleri Şurası
İşbu belge ile Azerbaycan Sosyalist*

- 1 Mehmet Perinçek, Atatürk'ün Sovyetlerle Görüşmeleri (Sovyet Arşiv Belgeleriyle) , 2. basım, Kaynak Yayınları, İstanbul: 2007, s. 110, not 194 . Biz, Ankara'ya gelmek üzere yola çıkan Abilov'un 9 Eylül'de (1921) Tiflis'e, 10 Eylül'de Batum'a gelmiş olduğuna bakarak Eylül başında atanmış olduğu kanısına vardık.-BNŞ.
- 2 Şimşir, İngiliz Belgelerinde Atatürk, Cilt 5, s. 139, No. 90
- 3 DBA-Sovyet Rusya K. 28. Türk-Azerbaycan Münasebâtı. 30/A.18 & Şimşir, Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları, Cilt I, s. 403-404, No. 504. Not: Bu belgenin Türkçe ve Fransızca metinleri de birbirini tam tutmuyor. Türkçesi "İtimatname" yani güven mektubu olarak isimlendirilmiş olduğu halde, Fransızcasında "Yetki Belgesi" (Plain Pouvoir) deniyor - BNŞ

Cumhuriyeti'nin Tam Yetkili Temsilcisi Yoldaş İbrahim Abilov'a, iki ülke arasında ve iki ülke yararına dostluk ilişkileri ile siyasi, ekonomik ve ticari ilişkilerin temelini atmak üzere, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile doğrudan ilişkiye geçmek için kendisine tam yetki vermiştir.

Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Hükümeti, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin, Yoldaş İbrahim Abilov'a, üzerine aldığı görevini yerine getirmesi için, yardımcı ve destek olacağına tam olarak güvenmektedir.

Azerbaycan Merkezi İcra Komitesi
Başkanı (İmza ve mühür)

Azerbaycan Halk Komiserleri Şurası
Başkanı (İmza) N. Neriman Nerimanov
Dışişleri Halk Komiseri
(İmza) D. Hüseyinov⁴

Abilov'un Kendisinden Önce Telgrafları Ankara'ya Ulaşıyor

İbrahim Abilov, Türkiye'ye gelirken yolda, Türk Ordusunun Sakarya Zaferini kazandığını haber almış. Batum'dan Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'ya şu tebrik telgrafını göndermiştir:

TBMM Reisi ve Türk Orduları Başkomandanı Mustafa Kemal Paşa'ya
Tel. Batum, 14 Eylül 1921

Celâdetpenahilerile kahraman Türk ordusu ve necip halkının cepheye kazandığı şanlı muzafferiyet münâsebetile arzu tebrik etmek şerefi bana düştüğünden kendimi bahtiyar adederim. Cesur Anadolu yiğitlerinin kahramanca düşmana indirdikleri şu son

müthiş darbenin Türk milletinin kurtuluşu için son galibiyet olduğu kanaatindeyim. Türkiye'nin, beşeriyet düşmanı Antanta'nın (galip İtilâf Devletlerinin-BNŞ) kölesi Yunanistan'a vurduğu müthiş darbesi mazlûm Şarkın emperyalist ve cellat Garba karşı ihrazı galebesi demektir. İhtiramatı mahsusamın kabulünü rica eylerim efendim.

Batum'da Azerbaycan Sosyalist Şura Cumhuriyeti Ankara Mümessili
İBRAHİM ABİLOV⁵

Atatürk, cepheden Ankara'ya döndükten sonra, Abilov'un tebrik telgrafına 27 Eylül günü şu telgrafla teşekkür etmiştir (Biraz sadeleştirilmiştir):

Azerbaycan Sosyalist Şura Cumhuriyeti Ankara Temsilcisi
İbrahim Abilov Beyefendi'ye
Tel. Ankara, 27. 9. 37 [1921]

Sakarya muzafferiyeti münasebetiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi orduları ve şahsım hakkında gösterilen sıcak tebriklere teşekkürler arz eylerim. Ana topraklarıyla beraber mazlum Doğu milletlerinin hayat hakkını ve bağımsızlığını müdafaa uğrunda giriştiğimiz bu büyük mücadelenin yakın vade zarfında hak ve adaletin mukaddes zaferleriyle neticelenmesi hakkındaki kanaatinize samimiyetle katılır ve bu vesileyle ihtiramlar takdim eylerim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi
Başkomandan
GAZİ MUSTAFA KEMAL⁶

Azerbaycan Temsilcisi Abilov, aheste aheste Ankara'ya doğru gelmektedir. Bakü'den hareketle 9

Eylül'de Tiflis'e, 10 Eylül'de Batum'a gelmiş ve buradan Sakarya Zaferini kutlamak için Başkomandan Mustafa Kemal Paşa'ya bir tebrik telgrafı göndermişti. Batum'dan hareketle 22 Eylül'de Trabzon'a çıktı. Buradan çektiği telgrafla da Türkiye toprağına ayak bastığını Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya şöyle haber verdi:

TBMM Reisi ve Başkomandan Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine
Tel. Trabzon, 22 Eylül 1921

Mukaddes Türkiye toprağına(ayak) bastığımız ve gerekse kahraman Türk ordusunun son muzafferiyeti hasebile Zatı Alilerini tebrik ile mukaddes gayeye bir an önce vasıl olunmasını Cenabı Haktan temenni ve niyaz eylerim Paşa Hazretleri

Azerbaycan Ankara Mümessili
İBRAHİM ABİLOV⁷

Atatürk bu telgrafta da şu karşılığı verdi (Biraz sadeleştirilmiştir):

4 DBA-Sovyet Rusya K. 28. Türk-Azerbaycan Münasebâtı. 30/A.18 & Şimşir, Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları, Cilt I, s. 404, No. 504
5 Şimşir, Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları, Cilt I, s. 504, No.505
6 Şimşir, Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları, Cilt I, s. 405, No. 506
7 Şimşir, Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları, Cilt I, s. 405-406, No. 507

Azərbaycan Sosialist Şura Cümhuriyeti Ankara Temsilçisi

İbrahim Abilov Beyefendi'ye
Tel. Ankara, 27. 9. 37 [1921]

Anadolu ve Rumeli Türklerine bunca bağlar ile bağlı olan kardeş Azərbaycan milleti temsilçisi sıfatıyla memleketimize yüksek teşriflerinden dolayı hoş geldinler ve bu vesileyle ihtiramlar arz ederim, Efendim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi
Başkumandan

GAZİ MUSTAFA KEMAL⁸

Abilov'un Güven Mektubunu Gazi M. Kemal'e Sunarken Yapılan Konuşmalar

Azərbaycan Temsilçisi İbrahim Abilov, 12 Ekim 1921 günü 25 kişilik kadrosuyla Ankara'ya ulaşmış ve törenle karşılanmış. İki gün sonra, Çankaya Köşkünde TBMM Başkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya güven mektubunu törenle sunmuştur.

Güven mektubunu sunarken Abilov ve Gazi Mustafa Kemal Paşa aşağıdaki konuşmaları yapmışlardır:

Azərbaycan Cümhuriyeti Temsilçisi İbrahim Abilov'un Güven Mektubunu TBMM Başkanı Gazi Mustafa Kemal'e Sunarken Yaptığı Konuşma

Ankara, 14. 10. 1921

Muhterem Gazi Hazretleri,

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi ve şanlı ordusunun Başkumandanı Zati Âlileri vasıtasıyla Azərbaycan İctimai Şura Hükümetinin ve Azeri Türklerinin kardaşlık selâmını huzuru âlilerine müsaadenizle takdim ederim.

Mümessili olduğum Hükümet ve Azərbaycanlılar tarafından, Türkiye Büyük Millet Meclisini ve cihan tarihin-

de cesaret ve kahramanlıklar ile bütün âlemi hayrete düşüren kahraman Türk ordusunu ve bilumum kendi hukuku siyasi ve iktisadiyelerini muhafaza ve milli hayatı temin için canfeda olan Türk halkını samimi bir surette alkışlıyorum.

Garp zalimlerinin gasıplık efkârı melânetkâranesi semeresi olan Cihan Muharebesi mazlum milletlerin cihangirler saadeti için bir alet olmak maksadı menhusu ile başlatıldığı bütün dünyaya ve bilumum İslâm milletlerine malûm oldu. Şu efkârı melânetkâranelerini icraya koymaya büyük bir mania teşkil eden Türkiye'yi Versay ve Sevr muahedeleri mucibince gasıpların menafine takdim ettiler.

Türk milleti necibi rezalet ve hakarete tahammül edemeyerek bir ten ve hadd gibi düşmanın aleyhine kalktı. Tapulanmış hukuk ve şerefi milliyelerini saklamak ve gasıplardan halas etmek maksadı âlisi ile sinirlerini düşman kurşunlarına (siper) eden Türk arslanları zalim düşmana dehşetli galebelere ve darbeler indirerek susturdu.

Şu mukaddes muharebe Büyük Millet Meclisinin istiklâl ve hür yaşayışı temin etmekten maada bütün dünya mazlumlarının da tahlisi can etmesine ve alehusus âlemi islâmın esaretten

halas olmasına (kurtulmasına) bir sebep olduğunu bütün vicdanımla itiraf ve tasdik eylerim. Bunun katiiyen böyle olmasına mabeynimizdeki alâka ve rabita bir delili katidir.

Anadolu bucaklarını aşarak Azeri mazlumlarının bir arkadaşı olan Türk halkına gönderdiği selâmını getirip de Zati Âlileri vasıtasıyla takdim etmek şerefinden dolayı kendimi son derece bahtiyar sayarım.

Rusya İnkılabı Kebiri sayesinde esaretten halâs ve muratlarına nail olan Azeri Türkleri bir vücut gibi Türk halkının şadanlığını (sevincini) kendi şadanlığı ve matemini kendi matemini bilerek son katre kanları kalıncaya kadar Türkiye'nin ve bütün Şark mazlumlarının halas olması (Doğunun bütün ezilenlerinin kurtulması) için aziz evlâtlarını kurban etmekten vazgeçmezler. İki kardeş olan milletlerin mabeyninde olan rabita ve alâkanın en arzu edilecek derecede tekamül maksadı âliyesi ile irsal edildiğinden dolayı Zati Âlilerinin ve Türk efkârı mukaddesinin erkânı olan Meclisi Millinin yardımı ile nail olacağına eminim.

Garp cihangirleri anlamalıdır ki aramızda olan ittifak muahedename-mizle olanların şark âlemini şaşırtan

8 Şimşir, Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları, Cilt I, s. 406, No. 508

fenalıklarını ve siyasetlerini bozarak mahvedeceğiz.

Muhetem Gazi Hazretleri,

İkinci defa olarak Hükümetin ve Azeri arkadaşlarınızın samimiyet selamını takdim ederek Türk ordusunun son defa muharebe etmekle düşmanı büsbütün mahvedip büyük galebelere nail olması (zaferlere kavuşması) mümessili olduğum Azeri Türklerinin ve bütün Şark İslamlarının arzusu olmağa (olduğuna) emin olmanızı istirham ederim.⁹

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Azerbaycan Mümessili İbrahim Abilov'a Cevabı

(Sadeleştirilmiştir)

Ankara, 14. 10. 37 (1921)

Muhterem Temsilci Hazretleri!

Azeri Türklerinin ve İçtimai Azerbaycan Şura Hükümeti'nin kardeşlik selamına Türkiye Büyük Millet Meclisi ve bu meclisin ordusu namına zatıalileri vasıtasıyla yine kardeşçe mukabele etmekle bahtiyarım.

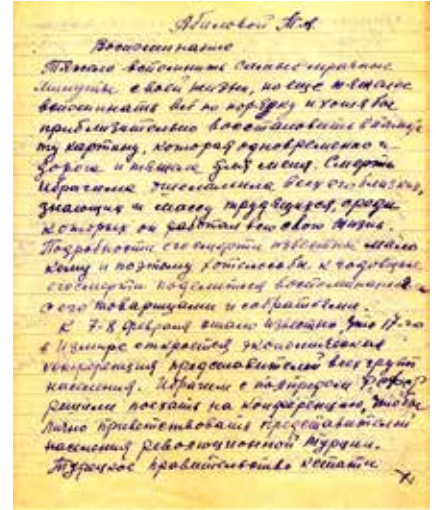
Türkiye halkı, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve onun ordusu Azerbaycanlıların ve temsilcisi olduğunuz hükümetin haklarında gösterdiği samimiyet ve teveccüh eserlerinden mütehassıs ve memnundur.

İstila fikri ile açılmış olan Cihan Harbini sona erdiren galipler, teklif ettikleri barış şartları ile ana topraklarımızı, bağımsızlık ve hürriyetimizi elimizden almaya, asırlardan beri İslamın ve Türklüğün fedakar muhafızı olan milletimizi esir derekesine indirmeye kalkıştılar. İki senedir Rumeli ve Anadolu'da görülen hareketlerimiz, bu gaddarane

tecavüze tepkiden, her mevcudun yaratılıştan sahip olduğu nefsi müdafaa hakkının kullanılmasından başka bir şey değildir. Milli sınırlarımız dahilinde hür ve bağımsız yaşamak istiyoruz. Bu meşru emelimizi elde etmek için uğraşyoruz. Şu kutsi mücadelede milletimiz, İslamın kurtuluşuna, dünya mazlumlarının refahının artmasına hizmet etmekle iftihar etmektedir. Milletimiz bu hakikatin kardaş Azerbaycan'ın temsilcisi tarafından da tasdik edildiğini iştikle büyük bir saadet duyar.

Rumeli ve Anadolu halkı, Azeri kardaşlarının kalbinin kendi kalbi gibi çarptığını bilirler. Bunun için getirdiğiniz güzel selamın ne kadar derin ve yüce bir hissin eseri olduğuna takdir eder ve bu selamı alırken Azeri Türklerinin de bir daha esarete düşmemeleri ve hukuklarının çiğnenmemesi temenni ve arzusunu ortaya koyarlar. Azeri Türklerinin dertleri kendi dertlerimiz ve sevinçleri kendi sevinçlerimiz olduğu için, onların muratlarına nail olmaları, hür ve bağımsız olarak yaşamaları bizi pek ziyade sevindirir. Türkün saadeti ve mazlumların kurtuluşu yolunda Azerbaycan Türklerinin de kanını dökmeye hazır bulduklarına dair olan beyanınız, istilacılara karşı Türkün ve mazlumların kuvvetini artıran pek kıymetli bir sözdür.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ve hükümetinin, iki kardaş millet arasındaki bağların ve alakanın daha sağlam ve daha metin bir hale konulmasına bütün kuvvetiyle çalışacağını, bu konuda zatıalimize elden gelen her türlü yardımları yapacağını temin eylerim.

Muhterem Temsilci Hazretleri!

Kardaş Azerilerin gösterdikleri samimiyet eserlerinden pek ziyade mütehassıs olduğumu bir daha beyan ve ordumuzun muvaffakiyetleri namınma gösterdiğiniz temennilere karşı samimi teşekkürlerimin kabulünü rica ederim.¹⁰

Abilov, Azerbaycan Hükümeti adına Gazi Mustafa Kemal'e altın bir hançer sunmuştur. Hançerin üzerinde "Azerbaycan işçi-köylü hükümetinin Türkiye inkılabının kahramanı Mustafa Kemal Paşa'ya ebedi bir hatıra" yazılı imiş.¹¹

71 yıl sonra

Yetmiş bir yıl sonra, Cumhurbaşkanı Turgut Özal da, Ankara'da yeniden açılan Azerbaycan Büyükelçiliği binasına Azerbaycan bayrağını çekerken bir konuşma yapmıştı. O konuşmanın metnini, Dışişleri Bakanlığı'nda ilgili Genel Müdür olarak ben hazırlamış ve hazırlarken **Atatürk**'ün yukarıdaki tarihi konuşmalarından esinlenmiş, yararlanmış idim. 🌟

9 **Hakimiyeti Milliye** (Ankara), 15.10.1337 (1921) & Şimşir, **Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları**, I, s. 406-407, No. 509

10 Aslı: **DBA-Sovyet Rusya-Türkiye**, K. 28. Türk-Azerbaycan Müasebatı, 30/A. 18'den: Şimşir, **Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları**, I, s. 408-409, No. 510; **Hakimiyet-i Milliye**: 15.10.1921. Sadeleştirilmiş metin için bkz. **Atatürk'ün Bütün Eserleri**, Cilt 12 (1921-1922), Kaynak Yayınları, İkinci basım, İstanbul: 2005, s. 36-37

11 M. Perinçek, **Atatürk'ün Sovyetlerle Görüşmeleri**, Kaynak Yayınları, İstanbul: 2007, s. 111